

## Кредитните милионери са в основата на властта \*

Години след като бяха заложили принципите за разграбване на банковата система, фалитът на банките заплаши властта. След отстраняването на банкови шефове, затварянето на финансови институции, първите съдебни дела и арести на банкери дискусиата как да се разкрие разграбването на системата става все по-оживена. Най-модерният възглас, подет от депутати социалисти преди около две седмици, е за разкриване, разобличаване и наказание на т.нар. "кредитни милионери" - персоните, които натрупаха богатствата си за сметка на спестяванията в банките. По-сериозният анализ за институционалното разграбване на системата тепърва предстои. "Между депутатите от БСП няма кредитни милионери", заяви при една от дискусиите шефът на парламентарната група на левицата Красимир Премянов. Бомбите в банковата система обаче бяха заложили, включително и от обновената лява партия, още в зората на демокрацията.

В доклад на МВР за банковата система, който беше представен в правителството преди седмица, освен това се казва: "Най-организирана, с "най-рационален подход" в новите условия се оказа бившата номенклатура, която беше запазила своите стратегически позиции. Отделни личности от висшия ешелон чрез свои подставени лица създадоха безотказна схема за източване на капитали зад граница с цел прикриването на техния произход. Паралелно с това на по-късен етап се създадоха възможности (благодарение на пълната липса на ефективен контрол) за преразпределение на неправомерно отпуснати кредити вътре в страната... С особено важни функции в тази перфектна схема се оказаха тези банкери, които приеха да играят ролята на "бушони". На подставени лица те осигуряваха средства за различни нужди: политически - за отделни политически сили, икономически - за отделни групировки, и за лично облагодетелстване както на тях самите, така и на благодетелите, около които лобираха."

Разкриването на престъпленията на кредитните милионери във всичките им разновидности в този смисъл означава да се разголи финансовият механизъм за създаването на най-могъщата партия в България.

### Кредитните милионери

Въпреки многобройните дискусии през последните седмици някаква кой знае каква конкретна дефиниция за кредитен милионер не беше сътворена. Проблемът естествено е в това, че проявленията на забогатели с невърнати кредити от банките са многобройни.

Ако се търси по-класическа дефиниция на понятието, кредитен милионер е човек, който е взел пари от банка и не ги е върнал умишлено. Благодарен източник на обезпечения пред банките през първите години даде реституцията на имоти, особено тази в централните градски части. В този смисъл първите проявления на кредитните милионери бяха тези, които залагаха реституираната им собственост и предпочетоха да се разделят с нея, но да останат с парите, взети от банката. Наред с тези, чиито имена никога не се появиха на обществената сцена, в тази категория през първите години на прехода спадат и по-известни фигури. Известно е например, че популярният с изтеглените от няколко банки кредити депутат от бизнесблока Дончо Димитров е започнал със залагане на семейни имоти. Може би по-късно е била утвърдена схемата, по която един и същ имот се залага няколко пъти.

Доколкото властта винаги е била във възможност да прави услуги на банковите шефове, логична беше появата на политици-милионери. Или въобще милионери, които осигуряваха подкрепа срещу отпускане на кредити. Пословични са например твърденията, че могъщата протекция на Луканов е осигурила част от просперитета на Първа частна банка, която пък е известна с лоялността си към социалистически фирми.

---

\* Статията е публикувана във в. „Капитал”, 14-20 октомври 1996 г.

По същата политическа схема се родиха фирмите и имената от "Орион". Понякога почти без обезпечения фирмите на Веска Меджидиева, Любомир Коларов, Михаил Данов са получавали кредити от БЗК и други банки. Техните позиции в последното правителство бяха достатъчно добри, за да им позволят да обещават политическа протекция. Източници от МВР твърдят, че от аферата с кредитите на "Орион" и парите на Чорни са правени директни отчисления, включително за предизборната кампания на БСП. Също за регионални структури на БСП е отчисляван процент от отпусканите кредити по известната афера "Акрам".

Немалка част от необезпечените кредитни милионери са успели да изтеглят пари, обещавайки на bankerите процент от тях. Предполага се, че такъв е случаят с изсмукването на Ямболската банка от Шабан Тюркмен. Той е успял да измъкне още в зората на демокрацията около 1.2 млрд. лева за строеж на ферма за гъски и гъши дроб, оставяйки банката в плачевно състояние. Счита се, че зад цялата операция пак стои сериозната подкрепа на социалистическата партия.

Докладът на МВР: "Голяма част от натрупаните несъбираеми кредити е резултат от корупцията, обхванала различни нива на банковата система. По веригата "лобисти - политици - банкови чиновници - частни фирми" са изтекли огромни суми, предварително обречени като несъбираеми кредити. Сред обществеността е оформено трайно мнение, че кредити на изправни фирми се отпускат срещу 10 на сто комисиона, а за кредити, за които предварително е известно, че няма да бъдат върнати, комисионата е до 50%."

По-богатите схеми от този тип включват отчисления от подкупа за политици, които са издействали кредита.

Самите фиктивни залози са доста разпространени като начин за измъкване на пари от банките в съчетание с подкупи за bankerите на различни нива.

МВР: "Преобладаващата част от лошите кредити на частните банки са предоставени на фирми и лица, работещи в тях, на акционери или икономически групировки. Впечатляващ е случаят с бившия директор на частна банка, отпуснала 20 млн. долара кредит на фирми, в които той е акционер."

Действително най-голям тласък в роенето на кредитните милионери даде възможността за отпускането на огромни вътрешни кредити. Тази практика в банковата система създаде имена като Валентин Моллов (който като завършек ограби собствената си банка), Христо Александров с парите от Агробизнесбанк, Красимир Стойчев с пари и от Капиталбанк...

В категорията на кредитните милионери попада огромна част от "стопанския елит". Безоткатното(?) кредитиране на държавните предприятия беше един от източниците за забогатяване на собствените им шефове.

Система, удобна за грабежи

Докладът на МВР дава доста сполучлива формулировка за бетонирането и институционализирането на кражбите в банковата система не без политическо влияние. Там се казва: "Не бе изграден ефективен банков надзор със строги правила и мерки за въздействие. Грешки от този порядък, осъзнати или неосъзнати, позволиха да бъдат раздадени необезпечени кредити за милиарди левове. Тези пари, концентрирани в частни ръце, създадоха условия корупцията да се разрасне до неограничени размери. Бяха разработени схеми за преодоляване на анемичното банково законодателство и цяла система за предоставяне и преразпределение на банкови кредити... През продължителен период от време, когато вече бяха осъзнати грешките, допуснати в банковата система (след 1991-1992 г.), изкуствено и съзнателно бяха поддържани създадените вече благоприятни условия за спекула и корупция. Въпреки първоначалния стремеж тази обстановка да се "управлява" скоро тя беше изпусната от контрол, което позволи необезпечени кредити да успяват да получат все по-широк кръг хора извън описаните сфери на влияние. Процесите в този порядък започнаха да се контролират от увеличените апетити на овластени лица и създадоха нови проблеми. Със стария инструментариум вече не беше възможно да бъдат прикривани огромните загуби, калкулирани в банките, подложени на изсмукване по описаната схема. Това

предопредели през 1994 - 1995 г. да се появят първите признаци за реалното състояние на някои банки в техните годишни отчети, изразено в огромни невъзстановими загуби."

Роенето на банките - кредитно милиардерство

Повечето от банките, които впоследствие се оказаха разграбени от собствениците им или от други хора с политическа подкрепа, всъщност също бяха създадени "на кредит" или чрез скрита приватизация на държавни банки. В самото създаване на банки и в реструктурирането на банковата система след 1990 г. бяха заложени първите принципи, че банки могат да се създават с чужди пари. Разграбването на самите банки от конкретни личности и фирми впоследствие просто логично продължи схемата.

МВР констатира: "За периода 1990/1992 г. на финансовия пазар навлизат акции, чрез което изкупуване се увеличава уставният капитал на търговските банки. Частният сектор в някои от тях надхвърля 51%."

Добра приватизационна основа бяха преобразуваните в търговски банки през 1989 г. бивши клонове на БНБ в окръжните градове. Днешната Първа източна международна банка е преобразувана от бившия клон на БНБ банка "Кремиковци". Банката е приватизирана от нашумялата в тогавашните години фирма "Василка", която малко по-късно тегли кредити от банката, по-големи от капитала ѝ. Той е увеличаван на няколко пъти, като в крайна сметка държавното участие остава незначително. Самите собственици на банката впоследствие също бяха променени.

По същия принцип от бившия клон на БНБ в Петрич е създадена сегашната частна Бизнесбанка "Петрич", както и Кристалбанк Мадан.

За скрита приватизация се говори и при създаването на Туристспортбанк и Агробизнесбанк, при които участието на държавни фирми постепенно е намалявало.

Най-интригуващи са скандалите с приватизацията на големите държавни банки. Нашумя опитът на бизнесмена Дилиан Дорон да купи "Биохим" с помощта на шефа ѝ Борис Митев и депутата Маргарит Мицев. В крайна сметка тайната приватизация за добро или лошо завърши в прокуратурата - Митев е отстранен от "Биохим", а Дорон е обявен за национално издирване. Това обаче стана близо година след официалното обявяване на тайната приватизация на "Биохим".

Две бяха стратегическите цели на процеса на банкова консолидация, последвал по-късно - да стабилизира системата и да я подготви за приватизация. Паралелно с процеса на консолидация завърши и друг процес, който условно може да се нарече "на всяка групировка - банка". Частните банки се разделят на две големи групи. Първата е тайно, но законно приватизирани и втората - всички, които успяха да се включат в процеса на масово лицензиране. И едните, и другите изпитват сериозни проблеми с капиталовата си адекватност и общото финансово състояние.

Преди учредяването на дружествата със заеман капитал предприемчивите бизнесмени се опитаха да владеят банките след тайна приватизация.

С кредити от ДСК възникнаха много частни банки

Ако явлението "кредитен милионер" се проектира на институционално ниво, най-сполучливият образ ще е този на частната банка, създадена на кредит.

От МВР твърдят: "За периода 1990-1995 г. само ДСК е раздала 70 млрд. лева кредити, преобладаващата част от които са използвани за създаването на частни банки и фирми."

През декември 1991 г. на три фирми на Мултигруп - "Интерстиъл", "Бартекс", "Мулти интернешънъл", са отпуснати общо 175 млн. лв. Според кредитните досиета заемите са погасени. Така обаче възниква версията за създаването на свързаните с Мулти Кредитна банка и "София инс" с пари от ДСК. С изтеглените средства практически са финансирани търговски операции, които по-късно позволяват кредитите да бъдат погасени и да се събере капиталът на двете институции.

В периода 1992-1993 г. се развиват взаимоотношенията със скандално известния кредитен милионер Георги Пиримов, който сред множеството си непечеливши инициативи с необезпечен кредит от ДСК за 56.5 млн. лева успява да създаде Частна земеделска и инвестиционна банка (ЧЗИБ). В началото акционери там са и държавните фирми Трансимпекс и Булгарконтрола.

## Либералната лицензионна политика на БНБ

закрепи процесите на създаване на изкуствени банки, които по същия пример генерираха и изкуствени милионери, фирми и групировки и така до пълното разграбване на банковата система. Бумът на банковото лицензиране поприключи през 1994 г., когато в БНБ за пръв път се заговори за затягане на лицензионната политика.

Негласното бавене на лицензи тогава беше изтълкувано с окончателното сдобиване на повечето от членовете на съществуващата тогава Г-13 със свои банки. В последния влак на либералното лицензиране бяха Банка "Моллов" и Българска търговска и индустриална банка на Васил Божков и Добромир Гущеров, които въпреки известни некоректности в учредяването благородно бяха допуснати от БНБ на банковия пазар. Малко преди това бяха лицензирани банка "Славяни", Капиталбанк, Елитбанк. Васил Божков заяви в интервю, че ако някой няма банка, то той не е доразвит за Г-13. Изглежда, кредитните милионери и банкери нямат голям интерес на финансовия пазар да се появят банки с ясна структура на капитала, който не е от заеми, и такива банки, които ще си плащат редовно и няма да висят само на овърдрафт и сконтови заеми.

Банкерите се оказват извънредно изобретателни в използваните схеми за фиктивно набиране и увеличаване на основен капитал, докато централната банка остана подозрително доверчива през всичките тези години.

Сега от МВР констатира, че: "При създаването на банките се допусна фиктивна размяна на парични средства "във вид на акции и дялове", с които бяха събрани необходимите суми за даване на лиценз. Някои банки увеличиха уставния си капитал без разрешение на УС на БНБ. Не се доказваше произходът на уставния капитал."

Наскоро запознати с едно от увеличенията на капитала на Капиталбанк споменаха, че някои от акционерите са ползвали кредит от същата банка, за да "внесат" сумите, необходими за увеличението. Най-масовото проявление на куклите схеми за попълване на банковите капитали всъщност беше от началото на 1994 г., когато БНБ въведе нови изисквания за капитала при външен и вътрешен лиценз, съответно 500 и 200 млн. лева. Повечето частни банки по обясними причини нямаха възможност да съберат от публиката такива суми. Известни от този период са редицата успешни "сделки" на друг специфичен милионер - Георги Аврамов, който размени пакети акции от фалиралото по-късно дружество "Лекс" с акции на много банки. Сред тях се открояват Първа източна международна банка, Централна кооперативна банка, Кредитна банка. Макар и по други причини стабилни тогава държавни структури като Обединена българска банка, тогавашната ТБ "Електроника" и даже Държавната спестовна каса заложиха на ловешкото дружество, като директно купуваха акции от него.

Подобни кукли схеми на учредяване или увеличаване на капитала имат ЧЗИБ, "Моллов", ПИМБ, Бизнесбанк, Кредитна банка и др. През 1994 г. нашумя случаят с увеличението на капитала на Първа източна международна банка до 500 млн. лв. Банката го увеличи през 1993 г. с около 180 млн. лв. за сметка на гаранция от около 6 млн. долара, дадена от чужда фирма. Това озадачило надзора в БНБ и той извършил проверка.

Оказало се, че гаранцията е дадена от финансова фирма, базирана в САЩ, но за нея американските институции предупредили БНБ, че не може да разполага с ресурси от порядъка на 6 млн. долара. В крайна сметка нерешителността на ръководството на централната банка надделя и то не предприе нищо, освен да провери кой от служителите на БНБ е пуснал поверителната информация за капитала на ПИМБ.

Логиката на създаването на многобройни банки е свързана с намерението на акционерите им да ползват евтини кредити. Така се роди генерацията кредитни милионери, рожба на вътрешни кредити.

## Стопански кредитен елит

МВР: "През последните години "на входа и изхода" на крупни обекти в структуроопределящи отрасли на реалния сектор застанаха мощни икономически групировки и фирми, които по същество монополизираха вноса на суровини и

реализацията на продукцията им. По този начин, чрез системата на "паяка", бяха изсмукани огромни държавни средства по схемата: рефинансиране на търговските банки от БНБ и ДСК - кредитиране от търговските банки на крупни производители - реализация на продукцията от субекти в частния сектор. Едновременно с това преливане на средства търговските банки натрупаха огромни несъбираеми кредити от производителите."

Христоматиен е примерът за доскорошните обвързаности на "Кремиковци" с фирмата на Мултигруп - "Интерстейл", като цялата операция беше съчетана с нарастване на задълженията на предприятието към банките. Счита се, че освен частната групировка облагодетелстван от "контрола" върху предприятието е и неговият бивш директор Лилян Вачков.

Пословично е забогатяването и на Димитър Тадаръков, шеф на приватизираното от него бивше държавно дружество Булгарлизинг. То успя да натрупа 36 млн. долара дългове към Стопанска банка, които не обслужва. По подобна схема към "стопанския кредитен елит" се присъединиха шефовете на Балканкар Недялко Тонев, на ДЗУ Атанас Атанасов и Кръстю Янев, на "Инко" Стамен Петров... Спорен е произходът на средствата, с които беше създаден нашумелият особено около покупката на "Плама" "Евроенерджи холдинг". Един от настоящите му шефове Иван Михайлов е бивш шеф на външнотърговското дружество "Интертехнологджи", Лихтенщайн. Непосредствено преди ликвидацията му дружеството изтегли кредити за 11 млн. лева и 600 хиляди долара, основно от Минералбанк.

В доклада на МВР още се казва: "В условията на оттегляне на държавата от управлението на икономиката и контрола върху банковата система се създаде и бързо разшири паралелна система от фирми с дейност, аналогична на предприятията от реалния сектор. Те бяха оглавени от лица, свързани със стопански ръководители, и се занимаваха предимно с реализация на продукцията на държавните предприятия, т.е. ефектът на "паяка" беше мултиплициран многократно."

Стопанските ръководители по същество са неизменно обвързани със социалистическата партия и никоя от другите политически сили така и не успява да постигне контрол върху шефовете на държавните фирми. През всичките тези години БСП е склонна да поощрява подобно зараждане на кредитен стопански елит, който от своя страна ѝ се отблагодарява с безпрекословна финансова подкрепа по времето на важните за партията кампании.

#### Престъпните пари в банките

От доклада на МВР: "Непълнотите и несъвършенствата на нормативната уредба, възможността за получаване на необезпечени кредити и липсата на ефективен банков контрол създадоха възможности престъпни силови групировки да легализират огромни незаконно придобити средства чрез свободна покупка и износ на валута, както и чрез акционерно участие на лицензирани финансови институции и фирми.

Всички т.нар. "силови" криминално проявени групировки на организираната престъпност гравитираха, а и сега запазват отношенията си в по-голяма или по-малка степен с "големите" известни икономически групировки. В последно време ясно се очертава тенденцията на навлизането им в банковия и застрахователен сектор на икономиката на страната. Умишленото забавяне на приемането на закона за застрахователното дело даде възможност за нелегитимно натрупване на капитали, които вече изпитват нуждата да бъдат легализирани чрез банковата система. Отмина времето на кешовите операции поради големия риск от обема на паричните средства. Като най-фрапиращ пример може да се посочи фактическото обсебване на ПИМБ от силовата криминално проявена групировка, действаща под прикритието на ЗПАД "СИК" и "Интергруп" АД. Наред с интересите в касовата приватизация, изявяваща се в купуването на хотели, промишлени предприятия и други обекти от реалната икономика, особено бързо беше реализирано навлизането в банковата система чрез придобиване на контрола на банката. Прави впечатление, че след опитите за вътрешно изчистване на лошите кредити и трудно събираемите вземания ръководството на групировката чрез добре разработена и проведена комбинация инициира държавните

органи в лицето на НСлС и Главна прокуратура да решават "остатъчните проблеми" от споменатото по-горе естество. Лично ръководителите на групировката са депозирали акта на вътрешната ревизия в прокуратурата.

Съществуват достоверни данни, че големи суми от национална валута, придобити от различните видове дейности на престъпни групировки, се обменят за чуждестранна валута и се използват впоследствие за финансиране на сделки с престъпен характер (наркотици, канали за крадени коли, проституция, хазарт и др.)."

#### Изнасянето на парите

Счита се, че огромната част от парите на вложителите, които бяха източени от банките през последните години, отдавна са изнесени по банкови сметки и имущества в чужбина. Готови структури за подобни трансфери са бившите външнотърговски поделения на големите държавни фирми. Бумът на тяхното създаване е през 1981-1982 г., а по-късно повечето от тях са приватизирани след не особено ясни схеми. Без това да се подлага на особени дискусии, за идеолог на обсебването на външнотърговските централи, включително и като проводник на средства извън България, се сочи покойният Андрей Луканов.

Сега докладваното от МВР на правителството е следното: "Пробойните в отношенията банков - реален сектор нанесоха и преминалите след закриване на Министерството на външноикономическите връзки в неясна форма на управление външнотърговски централи и дружества и особено задграничните им структури. Тяхната "приватизация" през периода 1990 - 1992 г. остава неизяснена."

В рамките на външнотърговските отношения на България веднага след реформите се оформи нов източник за натрупване на богатства. От полицията твърдят, че съзнателно поддържаната непрозрачност за механизмите за погасяване на задълженията към бившите социалистически страни е облагодетелствала определени икономически групировки. Те, пак според МВР, са получили неофициални "къси" кредити за уреждане на дълговете на България чрез преференциален износ на продукция, включително и чрез фиктивни операции, като са натрупали огромни печалби.

През последните месеци се появиха редица дела срещу банкери, обвинени в износ на валута от България. Между категоричните случаи, във връзка с който преди седмица беше арестуван бившият шеф на Агробизнесбанк Христо Александров и бившият шеф на МИК Христо Драганов, е износът на около 5 млн. долара от Агробизнесбанк. Още 2 млн. долара с фалшиви документи са изнесени от свързаната с тази банка Финансова къща "Дилър" в Пловдив. Тези случаи са описани в доклада на МВР. Там също се споменава, че от началото на тази година до края на месец юли през митницата на столичната аерогара от 9 банки са изнесени 2811 кг ценни пратки, съдържащи банкноти (като са приложени изчисления, че 1 млн. щатски долара в купюри по 100 тежи 8 килограма). В тази връзка специално е посочена Елитбанк, която за същия период по горните изчисления може да е изнесла над 150 млн. долара.

#### Какво да последва в банковата система

В доклада си органите на Министерството на вътрешните работи в крайна сметка препоръчват бърза промяна на закони, свързани с реформата в банковата система, лицензирането, банковия надзор, рефинансирането, кредитните ограничения. Счита се, че всички изброени дейности от компетенциите на БНБ са прилично уредени, но поради наложените обичайни механизми за разграбването на банковата система е било невъзможно да се спазват. Тази "невъзможност" естествено идва и от корупцията в самата централна банка през последните години, но това е по-скоро въпрос на наказателен кодекс, закон за държавния служител (както се препоръчва и от МВР) и прочие. В самия доклад вината на БНБ е доста безкомпромисно формулирана.

Там се казва: "През последните няколко години БНБ на базата на относителната си независимост и самостоятелност успя да се структурира като "държава в държавата". Тя съумя законно да се затвори информационно, като изолира важни в контролно и превантивно отношение държавни институции, включително и оторизираните органи на МВР. Това бе "катализатор" за стремглавото развитие на описаните по-горе процеси

и позволи корупцията да обхване и най-висшите етажи на БНБ, които затвориха информацията за нарушения и злоупотреби в огромни размери, извършени от свързани с тях лица."

Може да се очаква, че сега натискът за промяна на статуквото ще е към ограничаване независимостта и правата на централната банка. При запазване на досегашните механизми в банковата система обаче подобно решение само ще централизира възможностите за нови кражби.

Естествено най-сериозната кампания, която ще последва, ще бъде "публична и наказателна". Органите на МВР предлагат промени в Наказателно-процесуалния и Гражданско-процесуалния кодекс.

"За подпомагане на правителството по оздравяване на банковата система, в рамките на компетенциите на МВР, считаме за належащо:

- На основата на предварителните договорености на МВР с НСлС и Главна прокуратура, с участието на Министерство на финансите да се разработи механизъм за взаимно информиране и синхронизиране на дейностите на тези ведомства и документиране на престъпления на длъжностни лица в банковия и финансов сектор и привличането им към наказателна отговорност.

- На оторизираните служби на МВР да се регламентира достъп до субектите на финансово-кредитната система за изпълнение на законово регламентираните им функции.

- Незабавно допълване и актуализиране на ПМС 324/96 г. и решение 475 на МС за регламентиране статута на офицерите по сигурността и режима в банковата и финансово-кредитната система и назначаване на такива в БНБ и търговските банки."